

daguer; aplicat a la cera, ja un cop el 1355.

«A l'horta del meu pare - un aronjé hi ha, / fa las aronjas dolsas - qu' altra fruyta no hi ha, / hi ha una clavellina - que ben *gemada* està, / ---», *MilàF (Romancerillo, 547)*.¹ Bons prosadors de la Renaix. usen el mot en el seu sentit propi: «Les floristes anavan escalonant-hi los *gemats* poms de flors», *NOLLER*, a. 1882 (*Pap.*, 8), i més cites d'Oller, que sempre va usar-lo en el sentit estrictament propi, en *AlcM*; «l'hortet de Gràcia *gemat* de flors ---», *Em Vilanova*, 1891 (*Plorant y Rient*, 97.18); «Santa Maria del Estany està situat en una molt *gemada* vall, rublerta de vegetació», *Artur Osona (Guia Itinerària del Lluusanès, de les Conques ---, Bna., 1899, p. 9)* i dotzenes d'exemples de *gemada* vall i anàlegs en les guies d'Osona i de *CATorras*; «Mai com ahir l'havia al bosc besada / --- / que flonja era sa galta i que *gemada!* / ---», *Coromines*, c. 1902 (publ. a *Les Hores d'Amor Serenes*, 1911, p. 67); «A l'istiu era tota una clapa de verdor, una immensa aulfabrega *gemada*, que no deixava veure la terra», *Puig i Ferrater (Cercle Màgic, 1929, p. 156)*.

Però és clar que el record que s'imposa a tothom és el dels versos dolcíssims: «Muntanyes de Canigó, / fresques sou i regalades, / sobretot ara a l'estiu / que les aigües són *gemades*». Pugem o jaïem per les boscuries de Balaig o de la baixa Cadí (per avall de Meriales): al mig d'aquella forra fresca i luxuriant, sentint com corren pertot uns dolls, a glopades, d'aigua claferta de fullam, i pètals de neret, i satalies, i birbillejant de volves i guspieres de sol: gemadíssima la vall, ¿què són les aigües? *Gemades*, és clar, com tota ella, i la frescor n'augmenta la delícia per al pastor o el caminant.

La idea de frescor queda apariada amb la de frondositat i verdura, i ajudant-hi un poc l'acompanyament de *gelada* i *gebrada*, el mot queda vinculat a la idea d'aigua fresca. «Deu *gemada* de tendres alegries ---» anomenava la meva mare el seu promès en els primers versos que va enviar-li (publ. a *Les Hores d'A. S.*, p. 35) i demanant-li ella què volia dir li contestava ell en la carta de 5-x-1900: «es diu de l'aigua més bona, com l'aigua de les muntanyes al bell mitj de l'istiu»: el record del gran poema canigonenc és palpable, però l'escriptor ja sap que en el mot hi ha quelcom més («més bona») com ho mostren prou els seus altres passatges, com el ja citat. La vinculació a les aigües queda quasi pertot: «La Natura, la Humanitat, la pròpia existència en cos i ànima, són per a l'home inestroncables fonts de variades i *gemades* delícies», *Coromines (La Vida Austera, iv, i, 225)*, «he descansat, després de beure l'aigua *gemada* que em duia del torrent el guia», *Coromines*, 1920 (en la narració de viatge *De Miraflores al Pualar*, excursió serrana per Castella, publ. en les *O. C. Cast.*).

Cada vegada va essent més equiparat a aigua gèlida;⁵³ en la història del miracle de Brufaganya: «Magí --- / am lo gayatet - tres cops hi pegava: / ya 'n surten tres fonts - frescas y *geladas*», *MilàF* (ja en l'ed. de 1853), versió A i igual en la B, i *gebradas* en la de Girona, però *gemadas* en la recollida a Besalú (*Romillo*, 1888,

23.21), més a prop de la gran muntanya, on el record canigonenc es fa tirànic. En vers, el mot, empremat definitivament com a poètic, surt pertot i hi queda envoltat d'una aura de vaguetat semàntica.

No se n'escapa Verd, amb el cap amarat de cançó popular des de l'adolescència: «*jamada* condolint-se'n, l'en trauc com vera rosa / esclatada entre esbarzas, al escumeig del riu», *Atl.* de 1866, que *MilàF* li comenta sòbriament «no entiendo el *jamada*». Ho canvià allí, però en tota la seva obra ho aplica a les aigües: «veni, veniu, oh verges de Tessàlia, / com al rusc d'or les místiques abelles; / deixau per mes *gemades* fontanelles / oh Pièrides, les aygües de Castalia, / y desvetllant les dolces cantarelles / ---», *Atl.*, 1877, VII, 15.31; «Romeus que hi anau, / beveu-ne de l'aygua: / com baixa del cel / n'és fresca y *gemada*», *Ídillis i Cants Místics*; i ell també acaba per donar-li el sentit de 'glacial, gelat' (car no s'adonava de la derivació correcta, i també en l'original de 1877 escrivia *jamat*, com si pensés en l'angl. *jam* 'condensar, acumular', *jam* 'gelatina', amb el qual és clar que no té res a veure): «¿Per què a mon coll, oh filles! enarbro vostres braços? / Al pit lo cor se'm nua d'haver-vos-ho de dir: / nosaltres, que vivíem de besoteigs y abraços, / los últims hem de dar-nos, *gemats*, ans de morir», *Atl.*, 1877, v, 28d.

Com era quasi inevitable a la terra del Canigó, els poetes rossellonesos ho apliquen a l'aigua gelua: «aquella font del salze, tan *gemada*», «deixem la borratxa a refrescar / en el bressol *gemat* d'aquesta molsa», *JSPons* (que ell mateix es tradueix per «glacée», «glacé», *Canta-Perdiu*, 94, 48) i ja ho feia *Jampy* (que defineix «glacé» en el gloss. de *Lliris, roses i violes collides a les muntanyes de Canigó*). Característic del clima literari en què havia viscut el mot és el fet que cap dicc. no el registrà fins al Lab. de 1888 i els *DAG.* i *DBal.* (notem que *Busa*, tot i trobar-lo en el seu model castellà, *Nebrija*, li refusà admissió en el seu dicc. de 1507).

Havia tingut arrel en català mateix, en el mot *gema* 'botó floral', que s'antiquà aviat però quedà com a mot local de les terres de l'Ebre i del Cinca: allà, en l'ús comarcal d'aquelles comarques frontereres és respectable, però això no vol dir que en la llengua literària i correcta tinguin dret a usar-lo la gent de les altres terres catalanes, sense caure en un condemnable castellanisme disfressat; per primer cop el registraren, i només en el sentit floral, notem-ho, Mestre Noè (*BDC III*, 1915) a Tortosa, i *Barnils a Fraga* (*BDC IV*, 41), si bé és també de Calaceit i Gandesa, *AlcM*; no té raó aquest en dir que vingui del castellà, per més que en aquesta acc. sigui *yema* el mot castellà general i de sempre [c. 1400]; però aquest era ja el sentit propi del ll. *GEMMA*, que restà en altres llengües romàniques: port. i ít. *ge(m)ma*. En canvi en els sentits translàtics de 'rovell de l'ou' i 'palpís dels dit² *yema* és una innovació castellana i en aquests sentits sí que és un castellanisme estricte i propi, només registrat en algun poble de la nostra llengua netament limítrof de l'aragonès (Pena-roja, *BDC IX*, 71, segons sembla tam-